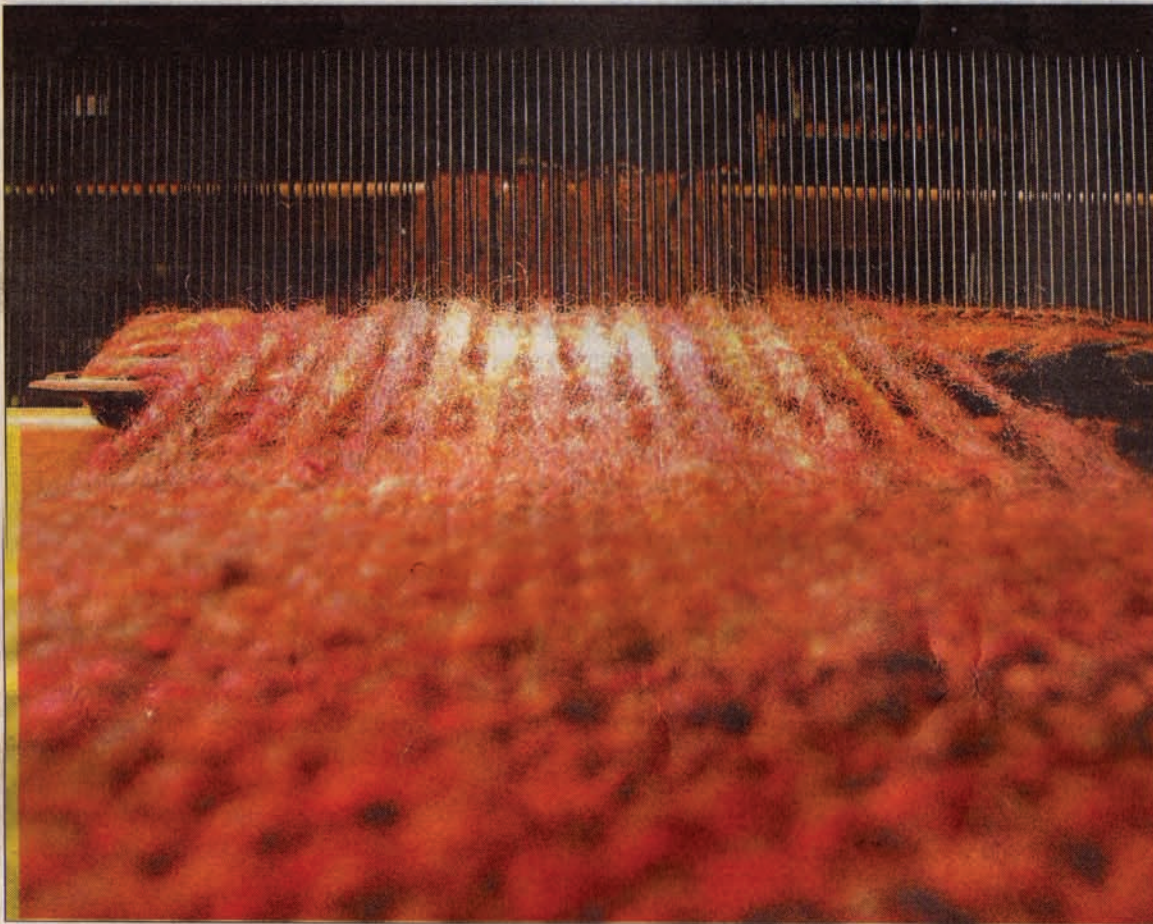

ביקורת

היכולת לאלחש את הכאב

בספר ביכוריה מצליחה המשוררת ליצור הוויה חדשה ומקורית, בבשלות ובעמקות, באיפוק ובדיוק. שירה אישית, משפחתית ולאומית ותוכן יהודי עשיר

צילום: רוברט

המוכרת לו מחייו האישיים. "קין יושב על גדר הבקר, מעשן בשרשרת", או "אמא ודאי מגהצת לו את החולצה ליום השביעי", או "אבא יוצא ושואל 'איפה הבל?' (עוד על קין, עמ' 31) או בספור הברכה: "יצחק ממשש את ידי יעקב. אב נוגע בבנו. במטבח האישה בוחשת. // יצחק כהות. זהו סוג של פיצוי בין בני זוג, / מעין השלמה" (עוד על הברכה, עמ' 28). נקיטה בפואטיקה זו יוצרת הוויה חדשה ומקורית, על דרך פירוק המיתוס באמצעות הרחקה מהפואטיקה המקראית, המציעה זווית מבט מפתיעה ומעוררת הודהות. נימה היסטוריוסופית נעה על פני מימי שירה של אבנר ברוח של איוונים נכונים ומבנים שיריים ייחודיים. ניכר ניסיון לטיפול מעין חתרני במיתוסים של התרבות, ושפת הדימויים המקורית אינה יכולה להותיר את הקורא בלתי מעורב.

תמרה אבנר, המפליאה לרקום שירים ולדייק במעשה הרקמה עד דק, מעניקה לנו כבש עלייה לשיט אל אי נסתר, שבה בעת הוא גם מוכר, המתגלה בצבעים בהירים וחדים גם ברגעיו הרכים או האכזריים ביותר. ואתה, קורא השירה, האמון בעיקר על התייחסות הביקורת שוב ושוב לאותם משוררים עצמם, תחוש, כך אני סבורה, שהנה שירי הקובץ היפה והחכם להיאחז במים פרצו את המעגל המוכר, והביאו אל השירה העברית עוד קול מרתק שראוי להאזין לו ולא יכויחתי. ■

האוניברסלי. המשוררת רוקמת תכנים עכשוויים לגמרי אל תוך תוכני המסורת כמו בפיוט לימים הנוראים: "הם לא באמת כל כך נוראיים. זה רק המצפון שבפניה/ מונח כמו חפץ חשוד/... בבוקר, בדרך לתל-אביב, מתוך ערפיח חטאים, עולה ברידינג/ שופר ענן/... בלילה עוברת בין חודי הילדים. דבש על פלחי עיניים עצומות/... במעלה הרחוב מישוה מתאמן בתקיעת שופר. השברים/ מתדפקים על סף דלתנו/... חננו ועננו כמו ג'ק והענק יוצאים ונכנסים בשער הפתוח/ בעת נעילה" (עמ' 55), או בשיר מנחה (עמ' 59): "בכביש מספר 431 בסמוך לצומת טמפו, / בטרמפיאדה בה אירע הפיגוע, / יהודי עוצר בצד הדרך להספיק לומר מנחה. / הוא מתנועע לקצב אֵלֵהי האספלט והבטון, / בורא בקבוקי השתייה הקלה. /... אֵדוֹנִי שפתי פתח/ ופי גיד...".

שתי וערב של סיפור המנסה לספר ושירה המנסה לפרוס את הסיפור באים לידי ביטוי במלוא עוצמתם בשיריה הרבדים ההודיים מקרא ומקורותיה למודיים. הבחירה הפואטית במסירת הטקסט הנשען על מיתוס מקראי בשיר "עוד על קין" או בשיר "עוד על הברכה" – כמעט על גבול הפרוזה – תוך הימנעות מן הסגנון המקראי הגבוה והמליצי, ונקיטה בתיאור הדומסטי, הקאמרי, מקרבת את הקורא לתשתית הסיפורית באופן שהוא עצמו יכול להיטמע באינטימיות המשפחתית

מעשה שתי וערב של סיפור ושירה

העולם. היא תרה אחר שמה – הוא זהותה – ללא הצלחה, ועל כן לעולם לא תוכל לממש את דרכה. במונח זה היא מהווה מטאפורה לחיפוש של הדוברת אחר עצמיותה. "האמת על אשת לוט/ שהיא המשיכה ללכת/ מנהלת את חייה כפי שכספר מנהל חשבונות של אנשים אחרים/... שמה האמיתי של אשת לוט היה/... קשה ורחוק וצורב/ כמו געגוע/ אמיתי כמו/ מלח".

אפילו מחוות הכאב של האכזריות האנושית נגאלים אצל אבנר במבט של אדם שאינו עושה לעצמו הנחות, ומגיש את החוויה במלוא מטענה הרגשי והאינטלקטואלי, מתוך דיוק, איפוק, הידוק המילים וגבישות מרשימה. במחזור השירים 'פולין' (עמ' 51-53) הבנוי, ולא בכדי, משורת פרגמנטים ההולכת ובונה את האימה מבלי להשתמש ולו במילת תיאור אחת, יוצרת המשוררת אווירה מצמררת דווקא על שום האיפוק והרמיזה. "בכניסה לאושוויץ, / במחנה בו גולחו הנערות, / אבדה לי הגומייה לשיער/... מול בית קורצ'ק נבנה בית ספר יסודי. / אמהות ממתנות בחצר/ לאסוף את הילדים/ ... ללחוש את השמות מהפתק, / בכל מקום / בחייכון וביומיכון/... להתמקד:/ זוג נעליים, / זוג משקפיים, / מסרק אחד, / מוצץ". כל פרגמנט בנוי ממפגש בין יסוד הקשור באופן ישיר לשואה לבין יסוד עכשווי מחיי המשוררת, שמביאה את עולמה למפגש עם הזוועה. גישה פואטית זו מיטיבה להעביר הלוך נפש יהודי למרחב

מסבכי הקיום שאינם מרפים מנפשה הלאה והמתוסכלת.

תן למשוררת לחיות את חייה. / להיאחז במים, / לרוץ בנפולת הרחוב ולזעוק שמים, / לשמוע את המיית החפצים האגרים שיירי ידיים, / לבטוח בקולות הענפים הערומים, / להתקרב אל באר ריאותיה, / לדעת כל כך מקרוב שאי אפשר - / הבן שהפתולוגיה מקצרת את הרוח, / והרפה.

פתיחה נאה, כיאה למשוררת מן המניין. אך אל תטעו בה, כי אכן יש מקום לדון בכדידותה של הכותבת, המוצאת עצמה וזה לדהכי התנהלות העולם המכביד עליה לעיתים, כפי שיינתן לה מקום בין השורות שבשער הראשון: "לו יכולתי להשתמש בנוימויותי כפי שאולנהיה נחוקי/ הדברים תפאורת נוף. // רציתי לשאול אם אוכל ליטול מגזעי העץ שבינינו/ ליפי הנהר, / אבל אני בונה את עולמי משבכי מילים. / כל פעם שבה למקום בו פורץ האשד, / משסה באבן, / לועגת לקרקעית האנושית" (פי חנדר, עמ' 10), או למשל: "בערבים אני קולפת בצל... / לפעמים אני נפצעת/ או בוערת לערב שוחל בסיבים/ או בגזירות העיניים" (קליפורת, עמ' 14).

אני אומרת "אל תטעו במשוררת" כי במסע שיריה של אבנר ניכרת חכמת הכותבת, עמקותה, ואומץ לבה לדאות נכוחה את אשר לפניה. היא ניחנת במודעות עצמית מפותחת של מי שכותבת בתום, ועם זאת אין בה אשליות ורחמים עצמיים, ולא נעדרת מהשירים גם רוח הומור אירוני, ואולי גם איוו אי נחת, שהיא מסימני יצירת אמת. הדבר בא לביטוי כמעט בכל השירים, ובמיוחד באקורד הסיום של הספר, שהוא מעין בת קול מהדהדת מתוך בבואה לשורות הפותחות את הספר שצוטטו לעיל. "אל תתן לבך למשוררת. / אורך חייה/ כרוחב השורה/... ואל תינשא לרופאת שיניים. / הן מתאבדות יותר מן המשוררות. / יש לזה קשר ליכולת לאלחש את הכאב. // אל תתן לבך למשוררת. / צר/ ונמהר/ עולמה" (משוררים מתים צעירים, עמ' 79).

ניסיונותיה ההססניים להתקרב אל הזולת, לפענח את צופן קיומו, את העולם ואת הנשיות, ודרך כך את עצמה, נידונים במקרים מסוימים לכישלון ולמפח נפש, ובהם גם טמון יופיים הנוגה. יש שהשירים מנסים ללכוד את הרגע, את הרגש, לאחוז ולהיאחז בו, לקרבו, ולנסות להבין את מה שאינו ניתן תמיד להבנה. רב הגוניות בספר זה מתאפשרת מתוך פרישה מרשימה של תכנים מעולם המערב וההיסטוריה היהודית. מתרבות המערב וההיסטוריה היהודית. תמרה אבנר מצליחה להפיק מתוך הטקסטים הקנוניים זוויות מבט מפתיעות, שאינן מתירות פלישה לקלישאות, פאתוס או שבלונות מוכרות. כך למשל אשת לוט (געגעועים, עמ' 27) נמסרת מנקודת מבט נשית ואישית, על תסכוליה בשל אי יכולתה לממש את מאווייה הנסתרים ביותר, הנותרים קפואים כגלעד מתרים כלפי

להיאחז במים | תמרה אבנר

הוצאת הקיבוץ המאוחד, 2008, עמ' 79

זוהר סירוטה

אם כתיבת שירה דומה לשיחה בהולה שמנהל האדם עם עצמו, תוך שהוא מקווה שיש מי שמאזין לה, ספר שיריה של תמרה אבנר הוא מעין מסכת חיים ובה קו האופק שבין לידה לחידולן, מסעות, ילדות, שירים ארסי פואטיים והיסטוריים, ועל כולם נסוכה רוח מפוכחת, מאופקת, עין מתבוננת המבקשת האזנה, והכל בלשון לירית עשירה ובפואטיקה מדויקת החותרת לאמירה נקייה מפותות קישוטיות, מבלי לוותר על מקוריות המשפט השירי. מומלץ לקרוא ולחזור לקרוא בו, ובכל פעם להעלות ולהאיר פינות שקטות ועלומות בדרך כלל של הנפש.

יש בשיריה של אבנר, המפתיעים בדיוקם ובבשלותם חרף היות הספר קובץ ביכורים, ניסיון ליצור דימוי של מצב האדם היהודי והישראלי בחברה בה הוא חי, יותר מאשר לייצג אותה עצמה. הספר מהווה מעין מראה פואטית, חדה ומלוטשת, והדבר בא לידי ביטוי באופן שבו מצרפת תמרה אבנר זה לזה סמלים ודימויים מעולמות זרים ורחוקים, והזיווג יוצר מציאות חדשה ומובחנת. לעיתים מלווה צירוף זה בהומור דק, ובה בעת משוך עליו קו של עצב. מי שיוצא מטבילה במימיה המאופקים לכאורה של המשוררת, מוצא עצמו מצויד בתבוננת חדשות ומרגשות הנוגעות לנפש האדם, להווייתו ולעולם בו הוא פועל.

לספר ארבעה שערים – מים (העוסק בענייני אהבה ובדידות), מעגלים (ובו שיריה המ'שפחותיים' שנימת כאב ואכזבה מקננת בהם), מקום (ובו שירי שואה, שירי מקרא ושירים חברתיים ופוליטיים), ומילים (שם נתאגדו השירים הארסי פואטיים). כל שער נפתח בתמה המהווה סימן היכר לשער כולו, כמו זו הפותחת את השער הראשון במעין הצהרה פורקת עול, הגובלת כמעט בהשתפכות רגשית של אישה צעירה ותמימה, הקוראת לשחרור